

Gondolatok a felnőttképzési szakemberképzés elmúlt 10 évéről

Farkas Éva

Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Pedagógusképző Kar
Felnőttképzési Intézet

„A gonosz diadalához csak annyi kell, hogy a jók tétlenek maradjanak”

Edmund Burke

Bevezetés

Tanulmányomban a felnőttképzési szakemberképzés regressziós evolúciótörténetének elmúlt 10 évéről írok. Egy megkérdőjelezhetetlenül létező szakma szakemberképzésének küzdelmekkel terhelt fejlődéstörténete ez, amelyben nem csak adatokról, hallgatói létszámokról, statisztikákról van szó, hanem tendenciákról és jelenségekről. Arról, hogyan válhat kiszolgáltatottá egy szakma egy szűk döntéshozói réteg szubjektív értékítéletének, és hogyan lehetetlenülhet el a felnőttképzési szakemberképzés ugyanezen emberek minden ténymegállapítást nélkülöző döntéseinek következtében.

A felnőttképzésben dolgozó szakemberek képzésének indoka

Egyre több hazai és nemzetközi kutatás, tanulmány foglalkozik a felnőttképzési szakemberek központi szerepével, mivel a felnőttképzésben dolgozók szakmai fejlődése döntően meghatározza a felnőttkori tanulás minőségét. Az EURÓPA 2020, az intelligens, fenntartható és inkluzív növekedés stratégiája, a felnőttkori tanulásról szóló megújított akcióterv és a „Gondoljuk újra az oktatást” címet viselő stratégia egyaránt prioritásként kezeli a felnőttképzési szakemberek felkészültségének javítását, a felnőttkori tanulás lehetőségeinek kiszélesítését és színvonalának növelését érdekében. Az európai szakemberek a felnőttkori tanulás minőségének biztosítékát a hozzáértő, szakavatott tanárok, felnőttképzési szakemberek létében látják. Ennek érdekében a tanítási módszerek és a tananyagok fejlesztése mellett a tagállamoknak kellő befektetéssel és egyéb intézkedéssel kell hozzájárulniuk a felnőttképzési szakemberek alapképzésének és szakmai továbbképzésének bővítéséhez.

Az európai prioritások megfogalmazódtak a magyar kormány által 2014. november 4-én elfogadott, a 2014–2020 időszakra szóló egész életen át tartó tanulás szakpolitikájának keretstratégiájában is: „Elengedhetetlen a felnőttképzéssel foglalkozó szakemberek és az ad hoc jelleggel képzők folyamatos fejlesztése is. Mára a felnőttképzés a globális oktatásipar rendkívül differenciált és fejlett szakterületévé vált, ahol Magyarországnak komoly lemaradást kell behoznia.” (Magyarország Kormánya 2014: 89). A stratégia specifikus célként határozza meg „a pedagógusok, szakoktatók, felnőttképzők, kulturális szakemberek,

andragógusok és trénerek folyamatos szakmai fejlesztését, továbbképzési rendszerük megalapozását.” (Magyarország Kormánya 2014: 89).

A kormányzati retorikának hívószava lett az egész életen át tartó tanulás, a felnőttképzésben való részvétel növelése és támogatása. A felnőttoktatás és -képzés funkcióját és jelenlegi státuszát vizsgálva azonban súlyos ellentmondás tapasztalható. Míg az egyik oldalon a felnőttoktatás és -képzés felértékelődésének pozitív összképét látjuk, addig a másik oldalon a felnőttképzési szakemberek képzésének teljes leépítésével, az andragógiai tudományos munka intézményi és személyi feltételeinek szétzilálásával és az andragógiai kutatások megrendelésének és támogatásának teljes megszüntetésével kell szembesülnünk.

A felnőttképzési szakemberek képzési lehetőségei 2006 és 2016 között

Az andragógiai alapszak 2006 óta van jelen a felsőoktatásban. 2006 előtt problémát jelentett, hogy a felsőoktatási intézmények képzési kínálatában nem volt jelen a felnőttképzéssel foglalkozó szakemberek képzésére irányuló curriculum, így 2006-ban a szakma örömmel fogadta a hiányolt kodifikáció megjelenését a felsőoktatási alap- és mesterszakok között. Az andragógia alapszak iránt már az első évben nagy volt az érdeklődés (ld. 1. táblázat), az első helyes jelentkezések alapján a 20 legnépszerűbb szak között volt.¹

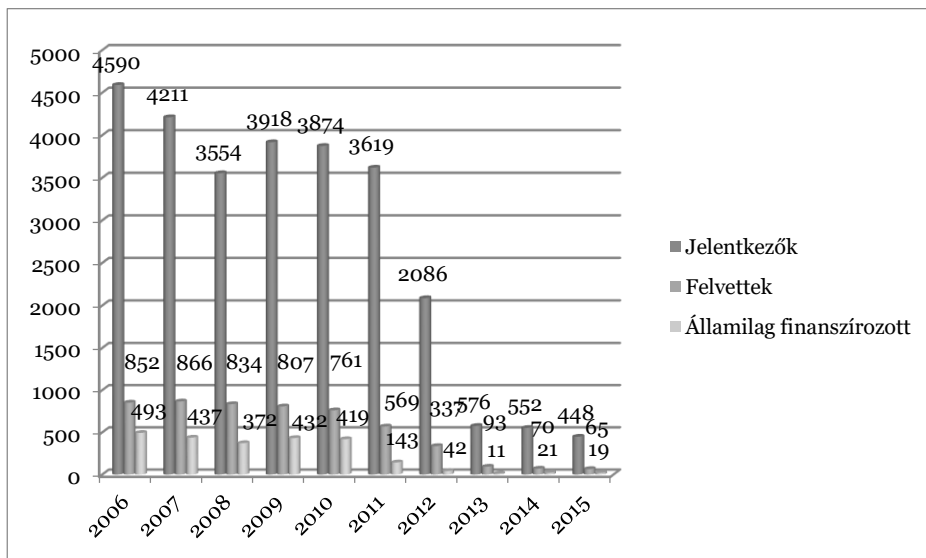
Év	Jelentkezők			Felvettek	
	Összesen	Első helyen	Államilag támogatott	Összesen	Államilag támogatott
2006	6664	2952	4590	2165	835
2007	5997	2418	4898	1818	646
2008	5185	1932	4349	1663	598
2009	5742	2372	5004	1705	580
2010	6007	2452	5316	1587	543
2011	5456	2223	4582	1425	334
2012	3184	1256	2387	790	147
2013	877	314	616	114	11
2014	895	321	660	111	21
2015	685	238	512	101	19

1. táblázat: Andragógia alapszakra jelentkezők és felvettek száma összesen (fő)

Forrás: Felvi.hu

¹ 2006-ban a 16. helyen, 2007-ben a 13. helyen, 2008-ban 14. helyen, 2009-ben a 15. helyen, 2010-ben a 16. helyen, 2011-ben a 15. helyen állt az andragógia alapszak az első helyes jelentkezések alapján.

2006 és 2011 között 4000 fő körül mozgott a nappali tagozatra jelentkezők száma, melyből évente összesen 750–850 fő került be nappali tagozatra. A felvettek közül átlagosan 47% vett részt államilag támogatott képzésben. 2011-ben még mindig magas volt a szakra jelentkezők száma, ugyanakkor már csak 569 fő volt a felvettek száma és jelentősen csökkentek az államilag finanszírozott helyek is (ld. 1. ábra).

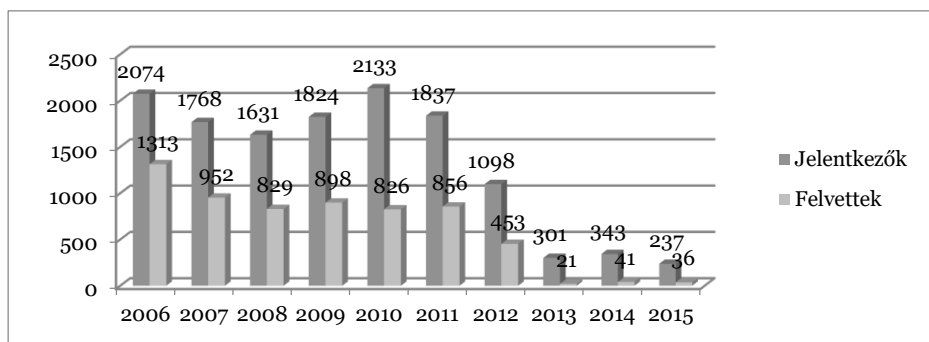
1. ábra: Andragógia alapszakra, nappali tagozatra jelentkezők és felvettek száma (fő)
Forrás: Felvi.hu

Mi, szakmabeliek azt gondoltuk, hogy a 2012. évi beiskolázási létszámoknál nem érheti súlyosabb csapás az andragógia szakot. Tévedtünk. Az oktatási kormányzat 2012 novemberében a magas munkaerő-piaci értékű szakok közé sorolta az andragógiát, amely az állami támogatásban nem részesülő 16 szak egyike lett.² Az emberi erőforrások minisztere 2012. december 20-i közleményét követően hallgatói tiltakozások kezdődtek, amelynek nyomán 2013. január 21-én a miniszter részmegállapodást írt alá a Hallgatói Önkormányzatok Országos Konferenciájával, amelyben többek között azt is rögzítették a felek, hogy a 16 „üldözött” szak is kap államilag támogatott helyeket, de a bekerülési pontszámokat központilag határozzák meg.

² A 16 – gazdasági, jogi, társadalomtudományi – szak közé azok a népszerű képzések kerültek, amelyekre a felvételizők 48%-a jelentkezett és 27%-a jutott be 2012-ben.

Az andragógia szakon 430 pontban³ rögzítették a támogatott képzésbe történő bekerüléshez szükséges ponthatárt.⁴ A 2013. évi felvételi eljárás során nemcsak a központilag meghatározott ponthatár, de az emelt szintű érettségi kötelezettsége is rontotta a bölcsész- és társadalomtudományi szakokra, így az andragógia szakra történő bekerülési esélyeket. Ez leginkább azokat a felnőtteket érintette hátrányosan, akik munka mellett, levelező tagozatra szerettek volna jelentkezni, és még a kétszintű érettségi bevezetése előtt érettségiztek. Ez a döntés – amely korlátozza a tanuláshoz való jogot és hozzáférést – jelentősen visszavette már a jelentkezések számát is. 2013-ban és 2014-ben a nappali tagozatra jelentkezők száma 86%-kal csökkent a 2010. évihez képest. A 2015/2016-os tanévben országosan már csak 65 fő (a 2010. évinek a 8,5%-a) nyert felvételt andragógia alapszakra nappali tagozaton, és a korábbi 18 képzőhely közül már csak 5 tudta elindítani a szakot néhány fővel. Teljesen egyértelmű, hogy 18 képzőhely nem tud egyforma minőségű képzést folytatni. Ugyanakkor az andragógus hallgatók számának csökkentése érdekében tett intézkedések során szükséges lett volna az egyes képzőhelyek minőségi mutatóit (OTDK nevezések és helyezések, elhelyezkedési mutatók, kutatóműhelyek működése stb.) figyelembe venni.

Az andragógia alapszak levelező tagozatára – amelyen döntően saját költségükön tanultak a felnőttek – történő jelentkezések és a felvételt nyert hallgatók száma nagyjából kiegyenlített volt 2007 és 2011 között. 2012-ben jelentősen visszaesett mind a jelentkezők mind a felvettek száma. 2013-tól a levelező tagozatra való bekerülést ellehetetlenítette a belépés feltételeként meghatározott emelt szintű érettségi (ld. 2. ábra).

2. ábra: Andragógia alapszakra, levelező tagozatra jelentkezők és felvettek száma (fő)

Forrás: Felvi.hu

³ Csak összehasonlításképpen: általános orvos szakra osztatlan, nappali tagozatos, államilag finanszírozott képzésre 407 ponttal lehetett bekerülni 2014-ben.

⁴ Érdemes megjegyezni, hogy 2014. december 18-án újabb 25 képzéssel bővült a központi ponthatáros szakok száma.

A felnőttképzési/kultúraközvetítői/személyügyi szakemberbázis további forrását jelentette az először a 2008/2009-es tanévben indított 2 éves andragógia mesterszakos képzés.

Év	Jelentkezők száma		Felvettek száma			
	Összesen	Első helyes	Összesen	Államilag támogatott	Nappali	Levelező
2008	112	64	44	38	0	44
2009	368	242	200	180	62	138
2010	461	277	175	159	50	125
2011	262	154	179	164	59	120
2012	338	209	170	167	58	112
2013	229	143	117	111	47	70
2014	273	173	116	105	27	78
2015	211	114	91	82	20	71

2. táblázat: Az andragógia mesterszakra jelentkezők és felvettek száma (fő)

Forrás: Felvi.hu

Az andragógia mesterszakon – melyen a levelező tagozatos képzés dominál – sosem volt tömeges a hallgatói jelentkezés. A jelentkezők és felvettek számában 2013-ban mutatkozik törés (ld. 2. táblázat). Ennek egyik oka bizonyosan az, hogy a 2013-as rendes felvételi eljárásban, február közepén jelent meg a felvi.hu-n, hogy aki mesterszakra jelentkezik, annak középfokú nyelvvizsgával kell rendelkeznie. Ez a rendelkezés eltántorította a mesterszakos jelentkezéstől azokat, akik az alapképzés megkezdésekor már betöltötték a 40. életévüket és így nem kellett középfokú nyelvvizsga a korábbi oklevél megszerzéséhez. Mire a 2013. július 5-én kihirdetett 2013. évi CXXIX. törvény⁵ 2016 szeptemberére módosította a nyelvvizsga követelmény hatálybalépését, a felvételi eljárás már befejeződött.

A felsőoktatásban megszerezhető képesítések átalakításának folyamata során többször felmerült az az elképzelés, hogy az andragógia szak állami finanszírozását teljes egészében megszüntetik, és csak költségtérítéssel formában indítható az alapszak. Bár szakmailag nem értettem egyet az elképzeléssel, de el tudtam fogadni, hogy „aki a cigányt fizeti, az választja a nótát”. A 2015. április 9-én készült – a felsőoktatásban szerezhető képesítések jegyzékéről és új képesítések

⁵ A 2013. évi CXXIX. törvény 69. § (1) bekezdése alapján a nemzeti felsőoktatásról szóló 2011. évi CCIV. törvény 111. § (1) bekezdése helyébe a következő rendelkezés lép: „(1) Az e törvényben meghatározott felvételi rendszert első alkalommal a 2013/2014. tanévre történő felsőoktatási jelentkezéssel kapcsolatos általános felvételi eljárásban kell alkalmazni. E törvény 40. § (2) bekezdése szerint a felvételi vizsga feltételeként meghatározott nyelvi követelményt a Kormány rendeletében a 2016 szeptemberében első évfolyamon induló alap-, osztatlan képzésre jelentkezők tekintetében, illetve azt követő évfolyamokra jelentkezők tekintetében ír elő. A 40. § (4) bekezdése szerinti nyelvi követelményt először a 2016 szeptemberében induló első évfolyamon kell alkalmazni azok tekintetében, akik e törvény hatálybalépését megelőzően nyelvi követelmény teljesítése nélkül szereztek oklevelet.”

jegyzékbe történő felvételéről szóló – kormány-előterjesztésben azonban már nem szerepelt az andragógia alapszak. Az előterjesztés 5. számú mellékletéből arról tájékozódhattunk, hogy az andragógia alapszak nem szűnt meg, csak átalakult, azaz átnevezték közösségszervezés alapszakra. Ez azt jelentette, hogy a közösségszervezés alapszak az andragógia utódszakja lesz. Igen ám, de a közösségszervezés alapszaknak csak két szakiránya volt: a kulturális közösségszervező és az ifjúsági közösségszervező. Felnőttképzési szakirány nem szerepelt benne. Több szakmai próbálkozás is történt a felnőttképzés, mint diszciplína megjelenítésére, de a felsőoktatási kormányzat egyiket sem fogadta el, úgy tűnt, hogy maga a felnőttoktatás/felnőttképzés kifejezés is felkerült arra a listára, amelyen a regnáló kormány alatt nem használható szavak és kifejezések kaptak helyet. Az Andragógiai Szakbizottság 2015. április 24-én tett javaslatot – 8 felsőoktatási intézmény rektori/dékáni aláírással ellátott levélben – egy humánszervező szakirány beemelésére a közösségszervező alapszakba. Erőfeszítéseink sikerrel jártak. Már ha a nem kevés vérvesztéssel járó küzdelem sikeren nevezhető. Az új szakstruktúráról szóló 139/2015. kormányrendeletet 2015. június 9-én hirdették ki. Ekkor már nem szerepelt benne, hogy a közösségszervező alapszak az andragógia alapszak átnevezésével létrejövő utódszak lenne. A helyzet tehát az lett, hogy az andragógia alapszak – és vele együtt a felnőttképzési szervező, személynégyi szervező, munkavállalási tanácsadó szakirány – megszűnt.⁶ Az andragógia alapszak 10 évet élt. Az andragógia mesterszak ugyan megmaradt, de alapszak hiányában hosszú távon nem lesz fenntartható. A közösségszervezés alapszakot 2017 szeptemberétől indíthatják azok a felsőoktatási intézmények, akik időben megszerzik a szakindítási engedélyt.

A felnőttképzés – mint önálló szakma – szakember ellátottságának kérdése az andragógia alap- és mesterszak bevezetésével néhány „boldog” évig megoldottnak tűnt, a felnőttoktatók képzésének kérdése azonban akkoriban sem volt tisztázott. A tanárképzés átalakulásának jelentős eredménye volt, hogy 2009 szeptemberétől második tanárszakként, andragógustanár végzettség megszerzésére irányuló egyetemi képzés indult, amely a tanulási aktivitásokban felnőtt korú résztvevőkkel való szakszerű foglalkozásra, a felnőttek oktatásában és képzésben hatékonyan és eredményesen használható tanulási-tanítási stratégiák és módszerek alkalmazására készítette fel a tanárjelölteket. Ez minőségi előrelépés volt a felnőttoktatás és képzés szakmai presztízsének növelése terén, hiszen korábban felnőttoktatói egyetemi diploma megszerzésére nem volt lehetőség. De az andragógustanár mester szak alapításának öröme sem tartott sokáig. A nemzeti felsőoktatásról szóló 2011. évi CCIV. törvény és végrehajtási rendeletei alapján 2013 szeptemberétől megváltozott a tanárképzés korábbi rendszere és ezzel együtt az andragógustanár szak megszűnt.⁷ A második tanárszakként indítható szakokat az oktatási kormányzat átalakította szakirányú továbbképzésekké. Így az andragógustanár „andragógus pedagógus” néven szakirányú továbbképzéssé változott 2016-tól. Vajon ki találta ki és milyen érvek alapján ezt a sokatmondó elnevezést?

⁶ Az andragógia alapszakot 2016 szeptemberében lehetett utoljára indítani.

⁷ Andragógustanár szakra utoljára a 2015/16-os tanévben lehetett beiskolázni.

Az andragógus tanár szakhoz hasonlóan rövid életű volt a felsőfokú szakmai végzettséget nyújtó felnőttoktató képzés, amely 2008-ban került be az Országos Képzési Jegyzékbe, majd 2012-ben kikerült az államilag elismert szakképesítések közül.⁸ Ezekkel az intézkedésekkel a kormány azoktól is elvette a lehetőséget, akik saját szakmai igényességük miatt, saját költségükön szeretnék elsajátítani a felnőttoktatói professziót.

De szükség van-e a felnőttképzésre és a felnőttképzési szakemberekre?

A felnőttoktatás és képzés jelentőségéről magam is több könyvet, tanulmányt írtam az elmúlt években (vö. többek között Farkas 2013; Farkas 2015), ezért most részletes elemzés helyett csak katonás rendbe állítva sorolok fel – a teljesség igénye nélkül – néhány tényadatot:⁹

- míg a munkaerőpiacon való boldogulás elsődleges feltétele a legalább középfokú végzettség, addig hazánkban a 15 éven felüli népesség (8,5 millió fő) 5%-a nem rendelkezik befejezett általános iskolai végzettséggel; a felnőtt lakosság 27%-a (2,3 millió fő) pedig csak alapfokú iskolai végzettséggel rendelkezik
- a csak alapfokú iskolai végzettséggel rendelkezők foglalkoztatottsága (2014-ben 25,9%) jelentősen elmarad az európai uniós átlagtól (2014-ben 52,5%)
- a munkanélküliek között az alacsony iskolázottságúak (csak alapiskolai végzettséggel rendelkezők) aránya 2014-ben hazánkban 34,7% volt szemben az európai uniós 17,4%-os átlaggal
- az ifjúsági munkanélküliség aránya 2014-ben 20,4% (az európai uniós átlag 22,2%)
- azon 15–24 éves fiatalok aránya, akik nem tanulnak és nem is dolgoznak 13,6% volt Magyarországon 2014-ben (az európai uniós átlag 12,5%)
- a korai iskolaelhagyók aránya 2004-ben 11,9% volt (ez európai átlag 11,2%); Magyarország az egyetlen a 28 tagállam közül, ahol az elmúlt 5 évben nőtt a korai iskolaelhagyók aránya
- a szegénységben élők aránya a 2013-ra 33%-ra nőtt a 2008. évi 28%-ról
- 2015-ben 1500 hatósági engedéllyel rendelkező felnőttképzést folytató intézmény működött
- évente a felnőtt lakosság 10–12%-a vesz részt iskolarendszeren kívüli felnőttképzésben (2015-ben 791 ezer, 2014-ben 860 ezer, 2013-ban 748 ezer fő)
- iskolarendszeren kívüli képzésben minden évben több mint kétszer többen szereznek államilag elismert, OKJ-s szakképesítést, mint iskolarendszerű képzésben, azaz szakiskolában, szakközépiskolában (2013-ban 152 017

⁸ Itt jegyezzük meg, hogy 1994 és 2006 között lehetett államilag elismert, felsőfokú szakmai végzettséget nyújtó oktatásszervező szakképzettséget megszerezni. Az oktatásszervező szakképesítés a 2006-os OKJ módosításakor kikerült az államilag elismert szakképesítések közül.

⁹ KSH és EUROSTAT adatai alapján

felnőtt szerzett OKJ-s szakképesítést felnőttképzésben szemben az iskolarendszerű szakképzésben vizsgát tett 64 839 tanulóval)

A fenti adatok azt támasztják alá, hogy az egyéni és társadalmi boldoguláshoz és a gazdasági fejlődéshez nélkülözhetetlen a felnőttek általános kompetenciafejlesztő és szakmai képzése. De a felnőttképzés légjogosultságát igazolják az utóbbi évek oktatáspolitikai intézkedései is. A tankötelezettség 16 éves korra történő csökkentésével egyre több fiatal fogja elhagyni az oktatási rendszert szakképzettség és/vagy érettségi nélkül. Ők a későbbiekben a felnőttoktatás és felnőttképzés alanyai lesznek. Pozitív változás, hogy 2015-től iskolarendszerben a második államilag elismert szakma megszerzése is ingyenes a felnőttek számára is (felső korhatár nélkül). Ugyanakkor nem sikerült elérni, hogy köznevelési törvényben szerepeljen az a kikötés, hogy a felnőttekkel való foglalkozás feltételeként a tanároknak bármiféle felnőttképzési, andragógiai, módszertani ismeretekkel kelljen rendelkezniük.

2012-től a szakiskolai képzés is átalakult. Az eddigi négy éves szakiskolai képzéssel szemben három év lett a képzés időtartama. A képzést úgynevezett duális rendszerben szervezik. Ez azt jelenti, hogy a gyakorlati képzés óraszámai megnöttek, ezzel együtt azonban radikálisan lecsökkentek a közismereti óraszámok. A kormány azt gondolja, hogy a magyar gazdaságot az rántja ki a kátyúból, ha nagyon sok kiszolgáltatót szakmunkást „termelünk”. Mert gondoljuk csak végig, hogy miről szól a duális képzés? A tanuló csak ahhoz ért, amit tanult, és amit a gyakorlati képző helyen dolgozott. Nem tud nyelveket, matematikát, informatikát, életvezetési technikákat stb. Nincs számára átjárás a munkaerőpiacon. Az új típusú szakiskolai képzéssel a kormány egy kizsákmányolható, alacsonyán fizetett, nem mobil munkásosztályt akar újratermelni annak a rövid távú célnak az érdekében, hogy itt tartsuk a nyugat-európai tőkét és kiszolgáljuk olcsó munkaerővel. Ennek pedig az az ára, hogy kevesebben szerezzenek érettségit és kevesebben jussanak be a felsőoktatásba. Ez egy tévkoncepció, amely társadalmi összeomláshoz vezet. Ha megnézzük az EU2020 Stratégia célkitűzéseit, azt látjuk, hogy a mai világot a tudás viszi előre. Ha a multinacionális cégek 5–10 év múlva kivonulnak, akkor egy nagy tömegű, alacsony kompetenciaszinttel rendelkező munkásréteg kopogtat majd a felnőttképzés kapuján.

Azok, akik most a korlátozó rendelkezések (pl. emelt szintű érettségi, nyelvvizsga követelmény, államilag meghatározott magas felvételi ponthatárok, felvehető létszámok csökkentése, államilag finanszírozott helyek számának csökkentése stb.) miatt kiszorulnak a felsőoktatásból (elsősorban a nem „hagyományos” hallgatók) és szeretnék mégis továbbfejleszteni az általános vagy szakmai kompetenciáikat, szintén a felnőttképzésben, a felnőttkori tanulás szférájában fognak megjelenni.

Az oktatási rendszer változásain túl a foglalkoztatáspolitikai célkitűzések is indokolják a felnőttképzés szükségességét. A magyar kormány a közfoglalkoztatást továbbra is hosszú távon kívánja finanszírozni, évi 200 ezer főt tervez közfoglalkoztatásba bevonni, akiknek jelentős része képzésben is részesül. A hátrányos helyzetű felnőttek nagy számban fognak részt venni a jövőben is európai uniós finanszírozású nyelvi, informatikai és szakmai kompetenciákat fejlesztő képzé-

sekben. A 2014–2020 közötti uniós költségvetési időszakra vonatkozó Gazdaságfejlesztési és Innovációs Operatív Program 5. (keretösszege 441 milliárd Ft) és 6. prioritásán (keretösszege 114 milliárd Ft) belül 450 ezer felnőtt képzése fog megvalósulni 2020-ig (GINOP ÉFK 2016).

A demográfiai folyamatok miatt is kulcsterületté válik a felnőttképzés. Drasztikusan csökken a munkaképes korosztály száma, amelyet a 60 év feletti korosztály nagyarányú növekedése kísér. További kedvezőtlen folyamat, hogy 2011 óta nagy a kifelé irányuló migráció. Ha a foglalkoztatás nem nő, hamarosan abszolút munkaerőhiány jelentkezik, és új munkaerőforrást kell találni. Ezt a potenciális munkaerőbázist jelentheti az inaktívak és a munkanélküliek népes tábora. Munkaerőpiacra történő integrálásuk azonban csak oktatás, képzés, kompetenciafejlesztés, tanácsadás, segítő támogatás mellett képzelhető el és lehet sikeres.

De nem csak a foglalkoztatási és demográfiai viszonyokhoz való alkalmazkodás miatt prognosztizálható a felnőttképzés felértékelődése. A folyamatos és felgyorsult gazdasági-társadalmi változások következtében a társadalmi folyamatok diverzifikálttá, áttekinthetetlené válnak. A társadalmi modellváltás során az érték- és normarendszerek nyomán jelentkező krízishelyzetek megsokszorozódnak. A társadalom komplexitása egyre nehezebbé teszi a benne való eligazodást. Egyre több stresszfaktor terheli létünket. Egész társadalmi csoportok kerülnek létbizonytalanságba. Ezek a tényezők is különösen fontossá teszik a felnőttekkel való foglalkozást, függetlenül attól, hogy a szakpolitika ezt érzékeli vagy sem (Farkas 2013).

A fentiekben felsorolt – a felnőttképzés potenciális célcsoportjait jelentő – rendkívül heterogén felnőtt emberekkel speciális szaktudással rendelkező képzésfejlesztőknek, képzésszervezőknek, felnőttoktatóknak, trénereknek, tutoroknak, tanácsadóknak, mentoroknak kell(ene) foglalkozni. De hol vannak, hol lesznek ezek a felnőttképzési szakemberek?

Hogy látják a döntéshozók és mit reagál a szakma?

Most a törvényalkotók úgy látják, hogy nem kellene felnőttképzési szakemberek. Míg természetesnek vesszük, hogy az egészségügyben orvosok és ápolók, a karosszériaműhelyben karosszéria lakatosok dolgoznak, addig a felnőttképzési szakmában nem egyértelmű, hogy a felnőttképzési tevékenység szakszerűségének alapfeltétele a területspecifikus szakképzettség. A köznevelési rendszerben fel sem merül, hogy egy tanárnak kell-e pedagógiai, módszertani tudással rendelkeznie. Mindenki természetesnek tartja, hogy igen. De akkor vajon mi indokolja azt, hogy a rendkívül heterogén összetételű, évente többszázezer főt érintő felnőttoktatói és képzési programok megszervezésében és lebonyolításában bárki, speciális andragógiai ismeretek nélkül, szélsőséges esetekben még szakképzettség vagy diploma nélkül is részt vehet, vagy „amatőrként” oktathat?

De nem csak a szakemberképzés leépítése a kormány célja, hanem a szakmai és tudományos munka megszüntetése is. Először a 2002-ben alapított Nemzeti Felnőttképzési Intézet olvadt be a Nemzeti Szakképzési Intézetbe 2007-ben, majd a Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Intézet – az első felnőttképzési

törvény „születésnapján” – jogi értelemben is megszűnt, és ezzel megszűnt a felnőttképzési szakma egyetlen önálló folyóirata, a *Felnőttképzés* folyóirat is. Ezután a felnőttképzés szakmai irányítását a Nemzetgazdasági Minisztérium háttérintézményeként működő Nemzeti Munkaügyi Hivatal, majd a Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Hivatal vette át. A hivatal elsősorban hatósági jogkövet lát el, szakmai fejlesztési feladatokkal nem foglalkozik.

Felnőttképzési kutatások 2006-ban indultak utoljára „állami” megrendelésre. A szakpolitika nem kíváncsi kutatási adatokra, vagy talán nem akar szembesülni felnőttképzési adatokkal. Politikai döntés eredménye volt, hogy Magyarország nem vett részt a PIAAC¹⁰ és az AHELO¹¹ kutatásokban. A jelenleg hatályos felnőttképzési törvénnyel az egész életen át tartó tanulás egysége megszűnt. Ha valaki a saját pénzén (vagy a munkáltatója pénzén) tanul, az az államot nem érdekli, nem tesz mellé állami szabályozást. Pedig az emberek jelentős részének a jövőben is a felnőttképzés fog esélyt teremteni a munkához és az élethez. Az a szakmapolitikai feltételrendszer, amely az utóbbi évek történései okán mára kirajzolódott, gátolja és csorbítja a felnőttkori tanulóhoz való jogot és a tudáshoz való hozzáférést. A regula alapján úgy tűnik, hogy az aktuális szakmapolitika nem tekinti a felnőttoktatást és felnőttképzést a gazdaság- és társadalomfejlesztési politikák integráns részének. Az igazolt pozitív hatások ellenére Magyarországon még ma is érvelni kell a tanulás, a tudás hasznossága és fontossága mellett. És ma, a XXI. század második évtizedében előfordulhat az, hogy a jogszabályok gátolják a tanulóhoz való jogot és hozzáférést, hogy a GDP egyre kevesebb hányadát fordítjuk oktatásra, képzésre és folyamatos a forráskivonás valamennyi oktatási alrendszerből. Az vált céllá, hogy egyre kevesebb időt töltsünk oktatásban és egyre kevesebb tudást szerezhessünk. Miközben mindez egyre nyilvánvalóbb, és a tudás hiánya egyre inkább megmutatkozik a hazai foglalkoztatási és kereseti viszonyokban, addig a hazai felnőttképzésnek gyakran a létjogosultságát is megkérdőjelező közszereplők korlátolt nyilatkozataival kell megküzdenie. És ezek a helyzetek bénító erővel hatnak a hazai andragógus szakmára. Lenyeljük, hogy a Magyar Kereskedelmi és Iparkamara elnöke minden tényadatot nélkülözően mondjon degradáló véleményt az andragógusokról, sommás ítéletével megbántva egy egész szakmát, de legfőképpen azokat a hallgatókat, akik komolyan vették a felkészülést leendő szakmájukra. Kínosan mosolygunk azon, hogy szakmánkat „tücsöknek” minősíti a felsőoktatási államtitkár. Eltűrjük, hogy az Andragógiai Szakbizottság elnökének a levelére (melyben 20 perces egyeztetést kér az andragógia szakról) a felsőoktatásért felelős helyettes államtitkár azt válaszolja, hogy a vele való találkozás nem időpont kérdés kérdése, és ő nem akar tárgyalni az andragógia szakról, mert úgysem tudnánk meggyőzni, hogy az andragógia fontos szak. Kicsit bosszankodunk azon, hogy a regnáló felsőoktatási államtitkár 2016. január 22-én, egy szegedi fórumon összekeveri az andragógiát az antropológiával. És miután ez kiderül, annyival intézi el,

¹⁰ Programme for the International Assessment of Adult Competencies, Felnőtt Képesség- és Készségmérés Program

¹¹ Assessment of Higher Education Learning Outcomes, Felsőoktatási hallgatók tanulási eredményeinek vizsgálata

hogy „nézzék ezt el egy mérnökembernek”. Reznált sóhajjal tudomásul vesszük, hogy 10 éves működést követően megszüntetik az egyetlen olyan egyetemi kart (Felnőttképzési és Emberi Erőforrás Fejlesztési Kar), amely a nevében is viseli a felnőttképzést. Eltűrik, hogy más szakterületek és az oktatáspolitikai időről időre – szubjektív értékítéletek alapján – sértően támadja a szakmánkat. Asszisztálunk hozzá, hogy a felnőttképzés fő funkciójává az európai uniós források hívása és egy szűk – a kormány által helyzetbe hozott – privilegizált intézményi kör anyagi kiszolgálása váljon. Elnézzük, hogy mára – valamiféle torz kormányzati logika eredményeképpen – a felnőttképzés rendkívül periférikus helyzetbe került.

És mit csinál a felnőttképzési szakma ebben az ellenható erőterben? Hallgat. Csendben és mélyen. Akkor, amikor ordítani kellene! Ordítani, mert egy szakmát leradíroznak a palettáról. Nem tényadatokra alapozott szakmai döntés, hanem pusztán politikai döntés okán! De mi csak bólogatunk a felülről érkező parancsra és már a „cinkosok közt vétkes, aki néma” erkölcsi parancsolatnak sem érezzük az erejét. És senki nem mondja azt, hogy elég! Ez a szakma kigúnyolása, sárba tiprása, megalázása! Ezt én már nem vállalom! Senki nem szól. Sem a felnőttképzést folytató intézmények, sem a vállalatok, sem az egyetemi oktatók, sem a tudósok, sem a kutatók, sem a képzésben résztvevő felnőttek. A hatalommal szembeni engedelmesség okán önként villamosszékbe ülünk és olyan szakmapolitikai döntéshozó utasításait követjük, aki nem tud különbséget tenni az andragógia és antropológia között, vagy aki fürdőszoba berendezések forgalmazójából lett a szak- és felnőttképzés legbefolyásosabb embere, vagy aki az ógörög nyelvben járatos ugyan, de az andragógiában sajnos nem, vagy aki kormánytisztviselőként saját felnőttképzési cégeibe vándoroltatja az európai uniós forrásokat. Mi pedig hagyjuk, hogy önbecsülésünk utolsó morzsáit is széttapossák. Féljük az állásunkat, a pályázati pénzeinket, az életünket. És már nem él bennünk a társadalmi felelősségvállalás, a hivatásunkba vetett hit, a lojalitás, a doktori eskünk. Már csak túlélni szeretnénk. És ezzel a politika el is éri a célját. Mi pedig „aktívan” hozzájárulunk ehhez.

De vajon tudatában vagyunk-e annak, hogy milyen kárt okozunk? Hogy kiknek? A társadalmunknak, a gazdaságunknak, a szakmánknak. De legfőképpen a gyerekeinknek, a jövő generációjának és azoknak az embereknek, akikről ezzel a magatartásunkkal lemondunk. Akik állami intézményrendszerben, állami pénzen, államilag meghatározott gondolatmenet mentén tanulnak majd a jövőben, és egy torz kommunikáció alapján lesznek a társadalom kiszolgáltatott, kizsákmányolható, félelemben tartható polgárai, akik vezényszóra, mindenféle társadalomkritika és gondolati szabadság nélkül mantrázzák, hogy Magyarország jobban teljesít.

Irodalom

Az egész életen át tartó tanulás szakpolitikájának keretstratégiája 2014–2020.
<[http://andragogiaiszbizottsag.hahonlapkell.hu/mu_pdfs/mu_32/LLL_keretstrategia.pdf](http://andragogiai szkbizottsag.hahonlapkell.hu/mu_pdfs/mu_32/LLL_keretstrategia.pdf)>
[2016.02.07.]

Farkas Éva 2015. A felnőttképzési szakemberek képzésének jelene és jövője. *Opus et Educatio* 2 (2) 3–12.

Farkas Éva 2013. *A láthatatlan szakma: tények és tendenciák a felnőttképzés 25 évéről.* TypiART Médiaműhely, Pécs.

GINOP pályázatok. <<http://www.ginop.hu/hirek/ginop-efk-2016-infografikaban-elemezve>>
[2016.02.07.]

Jelentkezők és felvettek száma többciklusú képzési szerkezetben indítható alap-, osztatlan képzések szerint 2006–2015.
<http://www.felvi.hu/felveteli/ponthatarok_rangsrok/elmult_evek/!ElmultEvek/elmult_evek.php?stat=25> [2016.02.07.]